

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

3. Аударма тілінде халықаралық терминдер-дублеттердің болуы: бір ұғымды білдіру үшін қазақша да, алынған (шетел тілі) де терминдерді қолдану:

bonus - бонус; сыйақы; бонус;

correlation – корреляция; корреспонденция; арақатынас;

contract – контракт; келісім-шарт;

standard – стандартты; норма.

Халықаралық терминдер – дублеттер – амортизация терминіне баламалы қазақша терминдер амортизация, тозу, дегенмен, диахрондық мағынада амортизация (материалдық емес активтердің амортизациясы) терминінің транскрипциясы болып табылатын амортизация термині қазақ тілінде кеңірек қолданылады. - активтердің барлық түрлеріне қатысты.

Терминологиядағы синонимдер мен дублеттердің қатар өмір сүруін терминологтар дәстүрлі түрде оң бағаламайды: Л.Л. Кутина синонимия кез келген терминологиялық жүйеге қалыптасу кезеңінде ерекше тән екенін айта отырып, соған қарамастан оны «теріс факті» ретінде жіктейді [3,148]. Бұл құбылыстың жағымды жағын атап өтейік: жаңа терминдерді алу терминологиялық жүйелердің интеграциясын айтарлықтай жеңілдетеді. Сонымен қатар, кейбір жағдайларда бұрыннан бар қазақша терминдермен абсолютті синоним болатын неологизмдер жаңа мағынаны дамыта алады, осылайша терминнің ұғымдары мен мағыналарын одан әрі саралауға ықпал етеді.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, экономикалық терминнің ең дәл аудармасын беру мүмкін емес деп қорытынды жасауға болады, өйткені әртүрлі елдерде экономикалық қызметті жүзеге асыру шарттары әртүрлі. Осылайша, экономиканы және оны белгілі бір елде қолдану ерекшеліктерін терең білмей, терминдерді аудару бұрмаланған мағынаға ие болады.

Экономикалық мәтіндердің аудармасы – аудармашының тек ағылшын тілін ғана емес, сонымен қатар экономика саласындағы белгілі бір білімі болуы қажет аударма түрі. Экономикалық мәтіндерді аудару аудармашының экономика саласындағы әртүрлі материалдармен жұмысына негізделген. Аудармашының экономикалық терминология саласында білімі болуы керектігін ескеру қажет [4,89]

Экономикалық терминдердің ең дәл аудармасы аудармашыға аударма мәтінінің мәнін жеткізуге көмектеседі, өйткені экономикалық мәтіндер стилі, жанры және қызметі жағынан өте алуан түрлі болуы мүмкін. Сондай-ақ, экономикалық мәтіндерді аударушы экономикалық мәтіндердің ақпараттылығы жоғары және терминдердің көптігін ескеруі керек. Экономикалық мәтіндердің ақпараттық мазмұны әрқашан сәйкес келе бермейді. Экономикалық тіл көптеген метафоралар мен фразеологиялық бірліктерге толы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. М., 1980.
2. Давлетукаева А.Ш. Диахронический аспект развития экономической терминологии (английский язык): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. - М., 2002. -23с.
3. Цаголова Р.С. Лексико-семантические особенности политико-экономической терминологии. -М.: МГУ, 1985. - 146 с
4. Марчук. М.В. Динамика лексических значений многозначных слов: (Лексика основного терминологического слова): Диссертация в форме научного доклада на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.20. - М.,1996. - 59 с.

УДК 80

THE TRANSFER OF THE VESTIAL VOCABULARY IN LITERARY TRANSLATION (based on the work of O. Wilde "The Picture of Dorian Gray")

Shadina Anel Zhaishylykovna

shadina.anel@mail.ru

Master's Degree student, ENU named after L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan
Scientific supervisor – Konyratbayeva Zh.M.

It's no secret that a person's appearance plays an essential role in forming the first opinion about this person. No wonder they say: "They meet you, according to your clothes, they see you off according to your mind". Cleanliness, neatness and nobility of a person are immediately evident and have a positive effect on the general idea of a person. The clothes a person wears convey his inner self, and much can be said about his responsibility, thoroughness and self-respect.

The mood and inner state of a person are reflected in outerwear. On joyful days, such as birthdays, holidays, anniversaries, etc., a person wants to wear bright, shining clothes at will, because this means that he is pleasantly excited, shares joy with other people. Conversely, on sad days, people avoid light-colored clothes. This is not the only proof of the close connection between a person's psychological state and his appearance. In fiction, an indispensable way to accurately describe the inner state and psychology of the characters is to describe their appearance and clothes. The type of fabric, color, jewelry, additional accessories, the size of the headdress and even the method of tying the lace – all this clarifies the character, age, social status, actions and complements the personality of the character. The named units of clothing in the language of science are united by the category "vestial vocabulary" (from Latin *vestis* – clothing, dress).

One of the important issues considered in the context of translation studies is the completeness of the representation of the images of characters in the translation of a literary text in accordance with the original. At the same time, the translation of the vestial vocabulary must be taken into account.

The purpose of the article is to consider the nature of translation and the linguistic and psychological state of the units of the vestial vocabulary in the language of the literary text.

The work of the Irish writer Oscar Wilde "The Picture of Dorian Gray" and its versions translated into Kazakh and Russian were taken as the linguistic source of the research topic.

Vestial vocabulary has been studied from different angles in World Science. Among domestic scientists, the study of the material and spiritual heritage of our people in different eras, various aspects of ethno-culture collected over the centuries began with the writings of Sh. Ualikhanov and continued in the works of A. Margulan, M. Auezov, S. Mukanov, R. Berdibayev, etc.

The vestial vocabulary is a component of material value. According to the scientist Zh.Mankeeva: "clothing names not only provide information about national, cultural, linguistic processes, they are a "living" treasure of linguistic creativity" [1, 22]. In fact, vestial lexical units reflect not only the chronological features of a work of art, but also pay attention to linguistic features, because the name of clothing in one language may not be reflected in another at all.

V. I. Kodukhov believes that lexical and semantic groups are a part of speech activity united by uniformity or proximity of meaning. Lexical and semantic groups are divided into broad-valued (categories or thematic groups) and narrow-valued (groups, rows, pairs) [2; 178]. The words denoting the names of outerwear, shoes, and hats are combined into one thematic group of the vestial vocabulary. According to its semantic and functional nature, this group is divided into the following lexical and semantic groups (Table 1):

Outerwear

- a) common names;
- b) parts of clothing;
- c) men's clothing;
- d) women's clothing;

Shoes

- a) common names;
- b) men's shoes;
- c) women's shoes

Headdress

- a) men's headdress;
- b) women's headdress [3].

- e) socks;
- f) gloves;
- g) additional accessories
for clothing (belt,
button, etc.)

Table 1 - lexical and semantic groups of vestial vocabulary

Most of the words belonging to this group belong to neutral vocabulary. Like somatic vocabulary, vestial vocabulary can have an emotional accent. Whatever the elements of clothing names, they are considered words denoting the external essence, the inner state of a person.

In the course of conducting a comparative study of O. Wilde's literary translation of *The Picture of Dorian Gray*, we identified the following view of the vestial vocabulary (Table 2):

Vesteme	Original language (English)	Intermediary language (Russian)	Translation to Kazakh
Headdress	19	19	19
Coat	10	10	10
Cloth	17	17	15
Dress	6	6	5
Handkerchief	4	4	3
Raincoat	4	4	1
Decoration	8	8	6
Trousers	3	3	3
Gloves	4	4	3
Footwear	9	8	8

Table 2 - quantitative indicator of Vestial vocabulary in three languages

As shown in the table, the number of vestial lexical units in translation is less than in the original. The percentage of vestial lexical units in the language of the original text can be given as follows (Chart 1):

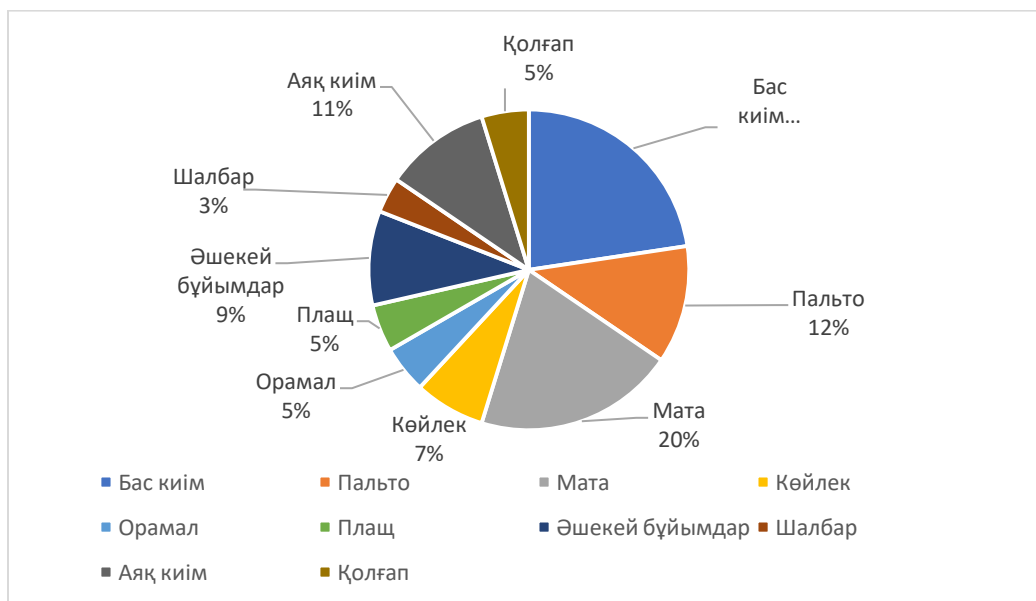

Chart 1 - The percentage measure of Vestial vocabulary in the work 'The Picture of Dorian Gray'

In the translation of the work "The Picture of Dorian Gray", most of the vestems were translated according to the original, although various deviations were revealed from the psychological, social, structural side. In particular,

Original language (English)	Intermediary language (Russian)	Translation language (Kazakh)
And when a woman finds that out about her husband, she either becomes dreadfully dowdy, or wears very smart bonnets that some other woman's husband has to pay for [5; 94].	А когда женщина почувствует, что ее муж равнодушен к ней, она начинает одеваться слишком кричаще и безвкусно или у нее появляются очень нарядные шляпки , за которые платит чужой муж [5; 94].	Ал егер әйел өз күйеуін қызықтырмайтынын сезіп қалса болды, не бәленің бәрін үстіне жапсыруға көшеді, тіпті күлкілі шляпаларының да саны көбейеді, бұған ақыны өзге біреулердің күйеулері де төлеуі ғажап емес [6; 85].

In the quoted passage, the original word *bonnets* is found in the Cambridge Dictionary – "a type of hat that covers the ears and is tied under the chin, worn by babies or, especially in the past, by women", that is, in the old days in English society meant a hat with a special form belonging to a woman and small children [7]. The author's description of the hat as *very smart* does not speak of smartness in choosing a hat, but rather stutters and sarcastically expresses that the hat is extraordinary. The Kazakh variant *күлкілі шляпалар* "funny hats" does not express the psychological unit properly. Our suggested version: «Ал егер әйел өз күйеуін қызықтырмайтынын сезіп қалса, бәленің бәрін үстіне жапсыруға көшеді, тіпті *сықиған боннеттерінің* (әйелдерге арналған формасы ерекше бас киім) де саны көбейеді, бұған ақыны өзге біреулердің күйеулері де төлеуі ғажап емес». The word **сықиған** expresses the extraordinary shape of the headdress and since there is no gender category in the Kazakh language, we transliterate the word **bonnet** and inform that this headdress belongs exclusively to the female community, by additional explication, i.e. explanation.

Next example,

Original language (English)	Intermediary language (Russian)	Translation language (Kazakh)
She wore a moss-coloured velvet jerkin with cinnamon sleeves, slim brown cross-gartered hose, a dainty little green cap with a hawk's feather caught in a jewel , and a hooded cloak lined with dull red [5; 169].	На ней была зеленая бархатная куртка с рукавами цвета корицы, коричневые короткие штаны, плотно обтягивавшие ноги, изящная зеленая шапочка с соколиным пером, прикрепленным блестящей пряжкой , и плащ с капюшоном на темнокрасной подкладке [5; 169].	Үстінде жасыл барқыттан күрте, қоңыр қысқа балақты шалбар, сүйкімді шляпа , астары қою қызыл түсті матамен тігілген күләпаралы плащы өзіне тым-ақ жарасып тұрды [6; 64].

Here the translator gave the description of the headdress vesteme as *сүйкімді* - "cute" using the method of generalization, however, in the original, the author was going to express the social status of the character who wore it by describing the peculiarity of the headdress. In English society, a headdress decorated with hawk feathers was in demand among women of high social status, and it was also considered a symbol of courage. In our opinion, it would be more rational to translate this sentence as follows: «Үстінде жеңі даршын түстес жасыл барқыттан күрте, қоңыр қысқа балақты тығыз шалбар, **асыл таспен безендірілген сұңқар қауырсыны бар әсем кішкентай жасыл қалпақ**, астары қою қызыл түсті матамен тігілген күләпаралы плащы өзіне тым-ақ

жарасып тұрды». This version covers all the provided clothing details in the original and reveals the image of the character in more detail.

Consider the following example:

Original language (English)	Intermediary language (Russian)	Translation language (Kazakh)
The favourites of James I. wore earrings of emeralds set in gold filigrane [5; 302].	Фаворитки Иакова Первого носили изумрудные серьги в филигранной золотой оправе [5; 302].	Яков біріншінің сүйікті әйелдері алтын ернеуге қондырылған інжу тасты сырғалар таққан [6; 104].

The translation anomaly observed here is the mismatch of the translation of the gem in the jewel vesteme. In the Cambridge Dictionary, "emerald is a transparent, bright green, valuable stone that is often used in jewelry" [8]. The proper translation of a gemstone of rich green color, that is often used in jewelry, is **замарғас** (*зубәржат*). This stone is considered very valuable and sacred in English society. The nature of **інжу** – "pearl" in translation is completely different. According to our proposal, it is necessary to give an exact linguistic translation as *зубәржат*: «Яков біріншінің сүйікті әйелдері алтын ернеуге қондырылған *зубәржат* тасты сырғалар таққан». In this translation, the image of the original is not distorted.

Another example to analyze:

Original language (English)	Intermediary language (Russian)	Translation language (Kazakh)
The fact was, as she explained to Dorian, behind a very shabby fan , one of her married daughters had come up quite suddenly to stay with her, and, to make matters worse, had actually brought her husband with her [5; 388].	К ней, -- как она тихонько пояснила Дориану, закрываясь весьма потрепанным веером , -- совершенно неожиданно приехала погостить одна из ее замужних дочерей и, что всего хуже, привезла с собой своего супруга [5; 388].	Сол кеште леди Нарбороның қонақ бөлмесі қызықтырарлық еді. Оның құлағына тақап ледидің өзі түсіндіргеніндей, күйеудегі бір қызы қонаққа келіпті, ең өкініштісі сол, күйеуін де ала келіпті [6; 142].

In English culture, a must-have attribute of high society women is a fan. A lady could express her desires through the fan without breaking the silence. Sharing the news in disguise with a fan is a gesture carried out with the intention of maintaining confidentiality. In the translation version, this vesteme is omitted, because of which the psychological state of the hero is not clear. Our recommended translation: «Мәселе мынада, ол Дорианға *тозығы жеткен желпуішпен жасырынып түсіндіргендей*, оның тұрмыстағы бір қызы күтпеген жерден қонаққа келіпті, ең өкініштісі, жолдасын да ертіп ала келіпті». This translation would complement the place of the vesteme in the original and more accurately represent the gloomy state of the hero in the eyes of the reader.

And if we consider this example,

Original language (English)	Intermediary language (Russian)	Translation language (Kazakh)
After a few moments, in her black silk dress, with old-fashioned thread mittens on her wrinkled hands , Mrs. Leaf bustled into the library [5; 266].	Через несколько минут в библиотеку торопливо вошла миссис Лиф в черном шелковом платье и	Бірнеше минуттан соң кітапханаға үстінде ескі сән үлгісімен тігілген қара жібек көйлегі бар, асыға-

**старомодных
нитяных митенках на
морщинистых руках**
[5; 266].

үсіге миссис Лиф кіріп келді
[6; 100].

As for the mittens, we see that in the translation the vesteme has been omitted and that the description attributed to it has been applied to the dress. This is translator's mistake. Our recommended translation: «Бірнеше минуттан соң кітапханаға қара жібек көйлек киген, әжім басқан қолдарында ескі сән үлгісімен тігілген қолғабы бар миссис Лиф асыға-үсіге кіріп келді». This translation clarifies that the character has reached an advanced age, complementing his image.

In conclusion, the external image of a person conveys the inner world. The units of vestial vocabulary used to describe the external appearance of a person in fiction have the effect of accurately conveying the inner world and psychological state of the hero. Although the vestial vocabulary in The Picture of Dorian Gray is used to describe the external image of both men and women, we note that most of the vestemes were used in relation to the feminine. One of the reasons for this is that a beautiful dress and neatness in choosing the fabric of clothing are often recognized as characteristic features of the female community. By correctly translating these lexical units in accordance with the original, the translator helps the reader to understand the psychology of the character and fully perceive his image. It was found that most of the deviations in the transfer of the vestial vocabulary in the work to Kazakh language were mistakes caused by the intermediary language.

Literature

1. Манкеева Ж.М. Этнос тілі табиғатының ерекшеліктері // Тіл тарихы және сөз табиғаты. Ғылыми мақалалар жинағы. - Алматы, 1997, 272 б.
2. Кодухов В. И. Введение в языкознание: Учеб. для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 "Рус. яз. и лит." — 2-е изд., перераб. и доп.— М: Просвещение, 1987.— 288 с: ил.
3. Старикова Г.В. Лексика портретных описаний. Филол.ғыл.канд...дисс: Москва. 1984. – 188 б.
4. Смағұлова Г. Мағыналас фразеологизмдердің ұлттық-мәдени аспектілері. Филол.ғыл.канд...дисс: Алматы. 1995. – 144 б.
5. «Портрет Дориана Грея» на английском языке с переводом [URL: <https://linguabooster.com/ru/en/books/picture-of-dorian-gray-19#page-3>]
6. «Дориан Грейдің портреті» қазақша: [URL: <https://ru.bookmate.com/reader/r35EiA09?resource=book>]
7. Cambridge Dictionary [URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bonnet>]
8. Cambridge Dictionary [URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/emerald>]

УДК 80

THE TECHNIQUE OF TRANSLATING A FILM IN THE FANTASY GENRE: CONDUCTING A SOCIAL SURVEY AND ITS RESULT (BASED ON THE FILM “AVATAR: THE WAY OF WATER BY JAMES CAMERON)

Khalbayeva Nurzada Nurzhankyzy

nurzada@mail.ru

Master's Degree student, ENU named after L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan
Supervisor – Konyratbayeva Zh.M.